

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Національна асоціація адвокатів України
Німецько-українське об'єднання юристів
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Факультет адвокатури
Кафедра цивільної юстиції та адвокатури
Рада адвокатів Харківської області
Національна асоціація слідчих України
Східний міжрегіональний центр з надання безоплатної правничої допомоги
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Кафедра процесуального права

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів
V Міжнародної науково-практичної конференції
м. Харків, 14 грудня 2023 р.

National Bar Association of Ukraine
German-Ukrainian Bar Association
Yaroslav Mudryi National Law University
Faculty of Advocacy
Department of Civil Procedure and Advocacy
Kharkiv Regional Bar Council
National Association of Investigators of Ukraine
Eastern Interregional Centre for Free Legal Aid
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Department of procedural law

ADVOCACY OF UKRAINE: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Proceedings
of the 5th International Scientific and Practical Conference
Kharkiv, 14 December 2023

Харків / Kharkiv – 2024

УДК 347.97/99(042.5)
А28

*Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
кафедрою цивільної юстиції та адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Організаційний комітет

Вільчик Т. Б., д-р юрид. наук, проф., доцентка кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, доц., асистентка кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку :
А28 матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (14 грудня 2023 р.) /
редкол. : Т. В. Вільчик та ін. – Харків : НЮУ імені Ярослава
Мудрого, 2024. – 268 с. – Електронне наукове видання. –
<https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/vnd/zbirnyky-naukovyh-konferenczij/>.
ISBN 978-617-8198-06-3

У збірнику представлено матеріали доповідей учасників V Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку», яка відбулася 14 грудня 2023 р. в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за участі відомих українських і зарубіжних науковців і практиків.

Для науковців, викладачів, практичних працівників, студентів, а також широкого кола читачів, які цікавляться цією проблематикою.

Відповідальність за зміст поданого матеріалу несе його автор.

347.97/99(042.5)

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2024

ISBN 978-617-8198-06-3

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНІ ПРОМОВИ ОРГАНІЗАТОРІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Гетьман А. П. – д-р юрид. наук, проф., ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академік Національної академії правових наук України, заслужений юрист України.....	8
Ватрас В. А. – д-р юрид. наук, проф., голова підкомітету з питань організації та діяльності адвокатури, органів надання правової допомоги комітету Верховної Ради України з питань правової політики, заслужений юрист України.....	10
Ізовітова Л. П. – голова Національної асоціації адвокатів України, голова Ради адвокатів України, заслужена юристка України.....	12
Райнер В. – д-р юрид. наук, проф., професор бізнес-права Вісбаденської бізнес-школи Університету Рейн Майн, член правління НУОЮ (Вісбаден, Німеччина).....	15
Кузьменко С. Є. – директор Вищої школи адвокатури при Національній асоціації адвокатів України, координатор програми Ради Європи HELP.....	16
Ставнійчук М. І. – канд. юрид. наук, Голова Комітету верховенства права Національної асоціації адвокатів України, заслужена юристка України, українська державна діячка.....	17
Гайворонська В. В. – голова Ради адвокатів Харківської області, заступник директора Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Луганській та Харківській областях.....	18

СЕКЦІЯ І

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ

Бакаянова Н. Свобода вибору адвокатом справ: традиції та сучасні стандарти.....	20
Барабаш О. Штучний інтелект у діяльності адвоката: світові тенденції та українські реалії.....	23
Безега Т. Етико-деонтологічний компонент поведінки адвоката в мережі Інтернет.....	27
Бірюкова А. Окремі питання конфлікту інтересів в адвокатській діяльності.....	31
Васьковський О. Особливості правничої допомоги у справах про банкрутство.....	33
Райнер В. (Rainer W.) Завдання адвокатських палат у Німеччині (Aufgaben der Anwaltskammer in Deutschland).....	36
Вільчик Т. Обов'язки адвоката: зарубіжна доктрина.....	38

СЕКЦІЯ I

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ

Бакаянова Н.,
*д-р юрид. наук, проф.,
завідувачка кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична
академія», адвокат, секретар дисциплінарної палати
кваліфікаційно-дисциплінарної палати адвокатури
Одеської області, заслужена юристка України,
м. Одеса, Україна*

СВОБОДА ВИБОРУ АДВОКАТОМ СПРАВ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІ СТАНДАРТИ

Принцип незалежності адвоката та свободи здійснення адвокатської діяльності проголошується в законодавстві майже всіх країн, в усьому світі, є визнаним міжнародним стандартом.

В адвокатській практиці спостерігається багато різних аспектів проявів свободи: свобода адвокатів шукати, витребувати, отримувати і, згідно професійним нормам, поширювати інформацію та ідеї, що відносяться до їх професійної діяльності, свобода об'єднання в професійні асоціації і т.і. Прийняття доручення – початковий етап у відносинах адвоката з клієнтом – також характеризується свободою, зокрема, щодо вибору адвокатом справ.

З давнини, з часів виникнення професії адвоката, а тим більш у часи її помітного розвитку, у фокусі уваги адвокатури питання про те, чи вправі адвокат обирати – захищати чи ні, коли той, хто до нього звертається, потребує правової допомоги?

З одного боку, ми стверджуємо, що надання професійної правничої допомоги – це публічно-правова функція адвокатури, саме завдяки якій адвокат має свій особливий статус, захищений певними гарантіями, і подібно лікарю, не повинен відмовляти у допомозі. З іншого боку, визначні ідеї адвокатської професії – такі як свобода та незалежність, неприпустимість конфлікту інтересів, а також сформовані правила укладення договору між адвокатом і клієнтом – це вагомі аргументи на рахунок того, що не лише клієнт, але й адвокат також має право на вибір.

Очевидно, ми не вправі обмежувати розуміння свободи вибору справ виключно свободою відмови у прийнятті доручення, адже ця свобода у повній мірі охоплює й можливості щодо надання адвокатом згоди на ведення справи, тобто дозволяє зрозуміти, чи завжди адвокат

вправі прийняти доручення, якщо і він, і клієнт готові укласти договір? Тож свобода вибору справ охоплює і відмову, і згоду адвоката на ведення справи.

Роздуми над поняттям свободи вибору адвокатом справ звертають нас до традицій, які дійсно в адвокатурі відіграють важливу роль. Традиції адвокатури являють собою не лише передачу прийомів і способів здійснення адвокатської діяльності, універсальних підходів виконання професійних обов'язків, але й, на мою думку, передачу від одного покоління адвокатів наступному поколінню ідей, ідеалів, які сформувались в адвокатурі протягом розвитку цивілізації.

Рухаючись історичним шляхом адвокатури, від часів дії дегестів імператора Юстиніана до наших днів, і вивчаючи настанови видатних адвокатів минулого, чия діяльність є прикладом адвокатської майстерності, ми можемо констатувати, що не все однозначно у питанні свободи вибору адвокатом справ.

У відомій праці «Правила адвокатської професії у Франції» (1842 р.) Франсуа Етьєна Молло, метр зазначав, що «адвокат може без жодного пояснення причин відмовитися від довіреної йому справи. Це основне правило існувало завжди» [1, правило 61]. Водночас далі метр Молло попереджає, що це правило має виключення, зазначаючи, наприклад, справи за призначенням, та нагадуючи, як в Афінах щорічно обирались десять адвокатів для захисту бідних у цивільних і кримінальних справах, які були не вправі відмовити цим особам у наданні правової допомоги [1, правило 63]. Такий підхід, до речі, було збережено й в Римі, коли при імператорах Валенті, Валентиніані і Граціані тих адвокатів, що відмовлялись від прийняття доручень у зазначених справах, виключали зі стану адвокатів.

Видатний дослідник питань адвокатури Євген Васьковський, досліджуючи діяльність присяжної адвокатури наприкінці 19 – початку 20 століття, звертав увагу на те, що законодавство того часу не містило положень стосовно вибору справи адвокатом. У зв'язку з цим вчений запропонував детальну класифікацію судових справ, пов'язуючи її з вибором адвокатом доручень: від найсприятливіших категорій (наприклад, юридично вірних та таких, що відповідають нормам моралі) для надання згоди на прийняття доручення до усіх інших, які схиляють адвоката до відмови від участі у справі (юридично безнадійних і морально сумнівних) [2, с.13].

У сучасному світі, в якому питання свободи вибору мають особливе значення, іноді вражаючи невідповідності до такої свободи індивідуумів, питання свободи адвоката також постійно переосмислюються.

Категорію свободи справедливо пов'язують з правом вільного вибору. Проте, поглиблюючись до суті проблеми, не можна не запитати, а як виникає, як формується цей вибір?

На мій погляд, будь-який вибір відтворює певну систему цінностей, у нашому випадку – цінностей не лише особистісних, але й професійних.

При всій різноманітності цінностей, професійні цінності мають стати вирішальними у конкретний момент прийняття рішення, адже у відносинах з особою, яка звернулась за правничою допомогою, адвокат знаходиться у правовідносинах, особливості яких визначаються саме вимогами до професійної діяльності, правовим статусом адвоката.

У питанні відмови від прийняття доручення як прояву свободи вибору справ, як вбачається, не існує обмежень, окрім форми вираження цієї свободи.

Так, у світлі засад договірного права за адвокатами визнається право відмови від укладання договору з клієнтом з будь-яких причин: згідно ч. 3 ст. 27 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон), до договору про надання правничої допомоги застосовуються загальні вимоги договірного права, а це означає й свободу волевиявлення сторін. Водночас Правила адвокатської етики, які затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. (далі – Правила), сформульовані не лише у дусі поваги до незалежності адвоката, але й до поваги до професії, підтримання високого рівня культури адвоката. У широкому сенсі зазначене відповідає традиції, відповідно до якої, у разі, коли особа, якій відмовлено у наданні правничої допомоги, вимагає пояснення причин відмови, пояснення їй мають бути надані, при чому не лише у коректній формі, але й своєчасно, щоби особа мала час звернутися до інших адвокатів. Крім того, в традиції також рекомендувати іншого адвоката, направити до колеги, узгодивши це з ним, виходячи з того, щоби жодна особа не була залишена без допомоги, якої потребує. Кодекс поведінки європейських адвокатів у п.3.1.4 прямо встановлює, що адвокат не повинен користуватися правом відмови від подальшої участі в розгляді справи, якщо обставини не дозволяють клієнту знайти іншого адвоката без шкоди для клієнта.

Ані Закон, ані чинні Правила адвокатської етики, втім, зазначених традицій у конкретних положеннях не відображують, залишаючи на розсуд адвокатів практичні аспекти закладених у Законі та в Правилах основних ідей.

Питання надання адвокатом згоди на прийняття доручення як прояву свободи вибору справ, навпаки, характеризується тим, що саме тут включається сфера обмежень, зміст яких формулюється, виходячи з визначених у законодавстві положень.

Обмеження, які законодавець визначив у ч.1 ст. 28 Закону щодо реалізації свободи укладання договору про надання правничої допомоги, відповідають загально визнаним міжнародним стандартам у цій сфері, зокрема й положенням Кодексу поведінки європейських адвокатів, відповідно до яких адвокат не повинен братися за справу (п.п. 3.1.3; 3.2.1; 3.2.2; 3.2.3). Зазначені положення мають значення для розуміння свободи адвоката щодо вибору справ, адже вони орієнтують адвоката на відмову у прийнятті доручення, навіть якщо він має намір погодитись

вести справу клієнта. Таким чином, слід окреслити важливу тезу про те, що свобода вибору справ не є абсолютною, вона обмежується професійними стандартами адвокатської діяльності.

У ст. 23 Конституції України закріплено ідею свободи, зокрема: «Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості». Трансполюючи це положення на свободу адвоката, можна зазначити, що адвокат має право вибору справ, якщо при цьому не порушуються права інших людей та професійні обов'язки адвоката.

Свобода вибору адвокатом справ є однією з цінностей адвокатури, хоча ані міжнародні документи, ані акти національного законодавства України не проголошують право адвоката на вільний вибір справ. Фактично, свобода вибору справ впливає з загальних засад договірного права, а її межі окреслюються обмеженнями щодо укладення адвокатом договору про надання правничої допомоги.

Література

1. Mollot F.-E. Règles de la profession d'avocat : suivies des usages, lois et règlements.... Tome 2 / par M. Mollot. Durand, Paris, 1866. 664 p. *Bibliothèque nationale de France*. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5720257q#>.
2. Васьковский Е. В. Основные вопросы адвокатской этики. СПб. : Тип. Сойкина, 1895. 46 с.

Барабаш О.,
д-р юрид. наук, проф.,
професорка кафедри загально-правових дисциплін
Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ,
м. Львів, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Цифрові технології сьогодні інтенсивно розвиваються, а тому триває процес формування нової моделі державності, побудованої на засадах цифровізації суспільних відносин. Враховуючи, що цифровізація є світовою, ступінь економічного розвитку країн та впливу на міжнародній арені залежить від того, наскільки швидко держави адаптуються до інформаційних технологій. Сьогодні людство переходить до п'ятої стадії промислової революції, в основі якої лежать ідеї спільної роботи людей та інтелектуальних систем, що вимагає активної цифровізації всіх сфер